

04/2891

GH. GHIBĂNESCU

III 401760

LEASTVITĂ
LUI
IOAN SCĂRARIUL

traducere de

VARLAAM MITROPOLITUL MOLDAVIEI

CÎTRE 1618

(Extras din „Arhiva“)

I A S I
Tipografia H. Goldner
1915

Biblioteca Centrală Universitară
Bucureşti

COTA

~~077891~~

INVENTAR

~~280436~~

4002

GH. GHIBĂNESCU

LEASTVITĂ

LUI

IOAN SCĂRARIUL

traducere de

VARLAAM MITROPOLITUL MOLDAVIEI

CÎTRE 1618

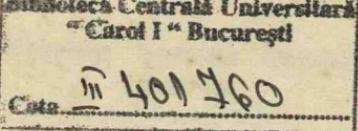
(Extras din „Arhiva“)

FACULTATEA DE FILIOLOGIE DIN BUCUREŞTI
BIBLIOTECĂ

I A S I
Tipografia H. Goldner
1915

7.30/941

LEAVES
THE
LIBRARY
OF
THE
UNIVERSITY
OF
BOLOGNA
CLOTHES
LAW
LIBRARY

4002

O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam

(Leastvița lui Ioan Scarariul)

Pînă acum se cunoaște din activitatea literară a lui Varlaam Mitropolitul Moldovei de la 1632—1654, numai *Evanghelia cu învățături*, „*Evanghelie ucitelno*“ tipărită cu cheltuiala lui Vasile Vodă Lupu în 1643, sau de la Adam 7151, în tipografia domnească de la Treisvetitele „*vă svoei gospodarscoi tipografi să bogo spasitemeam nastolneam svoem gradea Iaseahu. Vă svoem gospodarscom monastiri trieh sveatitei*“.

Cazania lui Varlaam e o carte voluminoasă. Partea I cu Evangeliu la toate Duminicile de peste an are 384 file (768 pagini), iar în partea a II-a la zilele sfintilor mari cuprinde 120 file (240 pagini) adică un total de 1008 pagini, luind în vedere că e o lucrare din secol al XVII-a, și cea întâiă lucrare tipărită în Moldova.

Ne prinde mirarea că cum se face că o țară întreagă ca Moldova, cu o cultură mai intensivă ca Muntenia și Ardealul, cu o boerime mai civilizată și mai dornică de literatură, cu cronicari mai îscusiți, cu un cler superior mai bine înzestrat cu însușiri culturale, cu mănăstiri celebre—lavre ca Neamțul, cu dieci săi vestiți în ale cancelariei, în fine cu întreg aspectul de țară civilizată, să fi rămas în urma Munteniei și Ardealului cu scrieri și tipăriști de cărți bisericesti, ca de o dată să apară pe arena literaturii naționale Varlaam cu o tipăritură de 1008 pagini!

A pune întrebarea înseamnă a bănuи că nu cunoaștem în deajuns mișcarea literară din Moldova și că deci trebuie să fi existat o mișcare literară, despre care noi nu avem idee. Pînă la „*Evanghelia invățătoare*”, „*Evanghelie ucitelnoe*“ a trebuit să fie o altă Evanghelie românească; apoii psaltirii românești și alte scrieri românești.

280436

Am avut prilejul în studiul început asupra unuī manuscris de Psalmire și Evanghelie, și publicat în coloanele Arhivei anul XXI să arunc bănuelī că sînt luerări de ale lui Varlaam, singurul condei cărturar al timpului.

Varlaam înainte de a fi Mitropolit era cu metania la Secul, mănăstirea lui Nestor Ureche logofătul și a Mitofanei. Secul, luind pilda Neamțuluī, deveni în curînd un centru de activitate literară, și o samă de ieromonah se luptă pentru a stărni la călugării din mănăstire gustul de lecturi monahale. Se începuse și în Moldova o mișcare de reorganizare a mănăstirilor și aşezămîntul lui Moise Movilă în bunul mers al mănăstirilor face doavadă.

Se desvoltaū probabil două feluri de nevoi, unele datorite bisericilor *de mir*, altele datorite mănăstirilor. Veacul al XVII aduce în țară un spor de populație, și o roire de biserici boerești, răzășești și orășănești. Iași, capitala Moldovei, vede zidindu-se în secolul al XVII cele mai multe din bisericile sale. Toate aceste biserici de mir aveau nevoie de cărți și de sigur că poporul nu era mulțumit cu cărțile slavone și nici preuți cunoscători în ale slavonei nu prea erau mulți. Pentru aceste biserici s'a simțit nevoie de la început de cel puțin 3 cărți românești: Evanghelia, Apostolul și Psalmirea, restul cărților avînd puțină căutare pentru marele public.

Ei bine! în Moldova asemenea cărți de absolută nevoie pentru poporani laici n'au avut parte a se tipări așa de curind ca în Muntenia, neavînd putința raporturilor ușoare cu Brașovul, Sebeșul, Sibiul, ca Muntenia, și nici vremile nu îngăduiră, caci de la 1560—1620 viața politică a Moldovei a fost mult mai agitată ca a Munteniei și cine să fi avut răgaz să scrie dintre Vladică, cind aŭ fost așa de multe frâmintări în biserică sub Eraclide Despotul, sub Lăpușneanu, sub Ion Vodă cel Cumplit, sub Aron Vodă Tiranul, sub Movilești! Domnia singură care ar fi putut asigura tipărirea de cărți, nu era liniștită, și nici răgaz nu avea, iar boerimea fiind și ea agitată în vîtorile vieții politice nu avea timpul a se gîndi la înlesnirea scrierii de cărți pentru trebile bisericestăi.

Si cu toate acestea Coressi n'avea căutare cu tipăriturile sale în Moldova. De ce? Trăiau bisericile fără cărți? Nu, de sigur; dar dacă nu erau cărți tipărite de Evanghelie. Psalmire ori Apostol, erau de sigur în manuscrise. Studiul nostru asupra Psalmirei și Evangheliei lui Varlaam a putut să dovedească că se cîtea românește în bisericile de mir, dar cărțile erau scrise de mîna de diferiți preuți, dieci boerești ori domnești pentru bisericile lor, ca cea de la Bereasa, din Vaslui ori Băcesti, din Roman.

Dacă Moldova n'a avut cărți tipărite pentru bisericile de mir, nu înseamnă că n'avea o literatură românească bisericescă; ea era, dar era în manuscript.

Paralel cu înmulțirea bisericilor de mir avem un lanț de mănăstiri ca Neamțul, Bisericieni, Secul, Agapia, Slătina și în toată Bucovina. Acestea avură o viață intensivă în tot veacul al XVI-a și XVII-a. Călugărului îi trebuia cu totul alte cărți pentru lectura lui de chilie; numai cetearea Evangheliei și Apostolului nu-i e de ajuns; din ea nu culege călugărisim; de aceea pentru călugări s'aș scris o serie de scrieri cu mare vâlvă în lumea bisericăescă, de Efrem Sirul, Ioan Sinaitul, ca Varlaam și Iosaf, Leastvița, și mai ales Paterice.

Și în românește asemenea cărți s'aș scris de timpuriu și cu text slavo-român. Așa e *Varlaam și Iosaf* a lui Năsturel, așa e și *Leastvița* lui Varlaam! De ce? Pentru că în cuprinsul mănăstirilor erau frați și călugări de neamuri deosebite. Mănăstirea era o mică republică monahală, unde toți călugării și frații, de ori ce neam ar fi fost ei, erau egali în Hristos și în frăție.

Cei cari văd în începuturile literaturii noastre bisericești numai influență externe de ademeniri la Husitism, Calvinism, Luteranism, se însălcă. Adevărat lucrul în parte pentru unele regiuni Ardeleanestă, dar și acolo fără un larg răsunet, în Muntenia și Moldova asemenea influențe nu și-aș avut locul. Imboldirea spre scriere de cărți pe românește pleacă numai din nevoie interne ale bisericilor de mir și ale mănăstirilor noastre, și în zădar am căuta calvinism, ori luteranism în Varlaam și Iosaf, ori în Leastviță ori în Psaltire nu o vom găsi.

Scriitorii timpului ne spun singuri în proloagele lor îmboldul ce i-a minat să scrie. Așa Vasile Lupu în cuvintul cătră toată semenția românească scrie: „dintru cît său îndurat Dumnezău dintru mila sa de neaū dăruit dăruim și noi acest daru limbii românești, carte pre limba românească întări de laudă lui Dumnezău, după aceia de învățătură și de folos sufletelor pravoslavnice. Să iaste și de puțin preț iară voi să o primiți nu ca un lucru pemeutesc ce ca un odor ceresc, și priinsă citind pre noi pomeniți și intru ruga voastră pre noi nu uitareți și hiș să-năstoși.”

Cel mai pravoslavic din Voevozii noștri, care a organizat pravoslavia nu se putea gîndi să facă opera de influență externă, ci de cultură românească.

Varlaam este și mai explicit asupra gîndului său, cînd zice: „împuținăinduse din oameni înțelesul sventelor scripturi, leau căotat a pogoră și svânta scriptură tot mai pre-

înțelesul oamenilor până să început a scoate aseasi cine spre limba sa să înțeleagă hiecine să să învea... , cu mult mai vrătos limba noastră românească ce n'are carte pre limba sa, cu nevoie iastă a înțelege cartea alti limbă și *pentru lipsa dascalilor și învățăturei căt aii fost învățând mai de multă vreme*, acmu *nici atîta nime nu învață*, pentru aceea de nevoie mi-a fost ca un datornic ce sunt lui Dumnezeu cu talanătul ce mi-a dat să-mă pociu plăti datoria că macar de cît pînă nu mă duc în casa cea de lut a moșilor miei".

Nici aici nu se vede punindu-și condeul său în slujba influenței străine, nici imboldit din imboldul ei—calvină ori luterană.

Varlaam afirmă că osîrdia aceasta a învățăturilor a fost mai puternică pe vremea înaintașilor săi, și că dar dorul de carte românească n'a contenit nici odată în vechele centre de viață monahală. Să fie în această constatare a lui o critică aspră și nedreaptă a prezentului? să fie o laudă nemeritată a trecutului? Nu știm, faptele nu îndreptătesc critica lui Varlaam, ci mai mult ne explică temperamentul său, de a fi dorit să fie mare într'un veac mic, și a fi nemulțumit că n'a putut avea la îndămîna toate mijloacele, ce le-ar fi reclamat puternica sa personalitate literară și bisericească.

Și care era marea personalitate a lui Varlaam? Rîvna lui pentru cartea românească, rîvnă care nu o vedea în mulți din frații săi în Hristos, și în nemulțumirea lui de prezent credea că mai înainte a fost mai multă! Dar dacă Varlaam la 1643 o spune ritos în prefața sa la o carte tipărită sub auspiciile lui Vasile Vodă, el era în plină urmare cu sine însnșă, căci acelaș duh de nemulțumire contra prezentului și de laudă exagerată a trecutului, le găsim pînă și în cuvîntul introductiv al Leasivîtei scrisă tot de Varlaam—„preotul bisericei lui Sfîntul Ion Botezătorul din sfânta mănăstire Secul“.

Și zice prezviterul Varlaam: „Că și eū smeritul și nedistoinicul pentru liubovul ceam avută cătră această svântă carte însă mai vrătos peintru datoria talantului ce amă carile mi său dăruit dîntru mila lui Dumnezeu, mam nevoită după puțină puterea mea, ca să mă plecă osrăndeî meale, ceam avută spre acestu lucru. Dereptu acea nice pentru aceasta să nu-mă prepue neșcine, căci ca mai dinaiîntă vreme, aii avut oameni osrădie mare spre învățătură, căt fost dascal, și știutori și înjelăgori, scripturilor și învățăturilor lui Dumnezeu și cu acesta lucru ca cu o lumină a luminiat lumea, său îndreptat spre lucruri bune domni și impărații, iară în vremia deacmu său stăinsu

și său intunecat osrădiia aceia, de nice știm pre noă învăța nice pre alții. Derept acea, am vrut să scriu această carte larg și pre lung, ca să poată întălege cine va citi..."

Prezviterul Varlaam de la biserică Sfântului Ioan Botezătorul din mănăstirea Seculu se repetă în Mitropolitul Varlaam de la 1643, în prefața Cazaniilor sale. Aci nu e o întîmplare izbitoare, ci e unul și același cărturar cu dragoste de carte pe limba sa, și cu nemulțumire sădită lăț în suflet că vremurile în care trăește sunt mai pe jos de inclinările suțetului său.

Dar pănă atunci să spunem în ce stă manuscrisul *Leastviței*. Manuscriptul nostru e un gros volum în octavo cuprinzând 287 file (574 pagini) în 36 quaternuri întregi și un sfert din al 37, afară de 2 file ce lipsesc

o filă din quaternul al 18-a [1 : : 8] și fila a doua
 2 : : 7]
 3 : : 6]
 4 : : 5]

din sfertul quaterului al 37-lea [1 : : 2]

Fila I e titlul și cuvântul introductory, scris în slavonește și românește, însă contrar restului lucrării se pune în coloana întâia redacția slavonă și în coloana a 2-a redacția românească. Partea aceasta e originală a prezviterului Varlaam, ceiace arată adinca lui cunoștință în limbă slavonă, putind alcătuī în această limbă.

Pe fila a 2 b ne dă pe scurt capetele cărței adică numele celor 30 de stăpene.

Pe fila 3—5 se dă viața fericitului Ioan egumenul sventei măguri Sinaei ce îi numele pisarul cela ce au scris aceste svente leaspezi sufletești, ce să cheamă scară, scriusau aceasta viață de Daniil smeritul călugăr de Raitu.

Pe fila 5 b. avem poslania părintelui Ioan a egumenului de Raitu cătră Ioan cuviosul și minunatului egumenului de măgura Sinaei. Pe fila 6 și 7-a tablă sufletească Ioanu lui Ioanu să te bucură.—fila 7-a albă.

Fila 8-a „suirea scăreții cei dumnezeești”.

Pe fila 8 b. „scara cu 30 de stăpene”.

De la fila 9—267 se cuprind cele 30 stăpene.

De la fila 268—286 „Cuvântul cătră păstor”.

Dintre cetitorii acestei cărți au fost foarte mulți ca și copiatorii ei,—unul mai sirguitar să pus să scrie la fiecare față sus titlul: „cap. 1 pentru lepădarea de lume” iar după obiceiul cărților de biserică să se repete cuvântul din pagina următoare:

ducinduse să fure și de Dumnezău. || de Dumnezeu nu se temu-
ră. (fila 15)
ce iaste legatū numai cu ...pohtele || pohtele lucrurilor acesti
lumi (fila 16)

Cerneala cu care a scris primul însemnător e spălăcită albicioasă și în graba și nedestoinicia lui trece și la cap. 2 și pune tot titlu de la cap. 1 „pentru lepădarea de lume“ și scrie aşa până la fila 21 și uită a mai însemnată văzind că a greșit șterge greșelele de la filele 19, 20 și 21 și serie „pentru nepohtire“.

După trecere de vreme manuscrisul s'a stricat, două file s'a rupt, iar altă filă lipită din greșală la urmă și se numerotă cu No. 287 deși urma să fie a 17-a, din stepe na întâia, având drept titlu „pentru lepădare de lume“; o lipi pe dos lăsând fața b drept fața a. Un alt cetitor harnic se puse și întregi notările primului cetitor, la toată cartea, cu altă cerneală și cu o mai proastă caligrafie și fără gust, aşa că pagina își pierde armonia rîndurilor sale.

Cel care a scris întâiul manuscris din greșală a sărit o filă în quaternul al 7-a și anume fața b (fila 6) și fața a (fila 7). Aceasta a dat prilej unui alt cetitor să scrie diferite lucruri pe aceste două fețe albe. Mai apoi un alt cetitor sirgitor, probabil cel ce a numerotat filele manuscrisului, a lipit cele 2 file și le-a luat drept o filă (fila 23-a). Noi putem chiar fixa că data acestor schimbări ce a luat manuscrisul nostru e după anul 7241 Octombrie, căci de același condei avem notele scrise pe fața b albă a filei 7 unde cetim: „această carte arată cu mare înțelepciune și cu măestrie celora ce aleargă și poftesc să și scrie numai numele în „cartea vieții“.

„Acă scriem pentru sfintul Ioan cu rostul de aur, acesta fraților este glas de rîndună cuvîntător în multe feluri de glasuri cîntătoare. Deci eu trebuie cuvîntul de polzi. Cetască în cărțile sfinții sale“.

Iar pe fața albă a filei 23 cetim „... noi fraților Ioan cu rostul de aur spune în multe chipuri de po căință...“

Iar la fila 60 b. între rîndurile slavone scrie „această lesfiță este scrisă de Mitropolitul Varlaam din Săcăsă și știe leatu 7241 Octombrie. Deci în 1732 toamna harnicul călugăr care a umplut 3 fețe albe cu fel de fel de însemnări știa că Leastvița a fost scrisă de Mitropolitul Varlaam din Secul. Dacă admitem că cel care a scris notișele acestea era un călugăr din Secul se prea poate să fi auzit din gura celor mai bătrîni călugări că

autorul e însuși Mitropolitul Varlaam, mai ales că tradițiile de bibliotecă cu referință la cărți sunt cele mai puternice și vii din cauza însăși a cărților cari se păstrează.

Manuscrțul nostru mai are foarte multe însemnări pe tartajii săi căci cetim pe tartaj această notă: „să se știe de cînd au fost Ilie în mănăstire în Săcul let 7267 Iulie 7 (1759)“.

La 7275 (1767) se iscălește unul Ștefan (fila 2).

La 1775 se iscălește „monah Moisi ot Săcul“ (fila 54)

La fila 60 b se repetă notița din 7241 Oct. cu altă cerneală: „această lisvîț este scrisă de Mitropolitul Varlaam să se știe de cînd am legat' o“ adică după 1733 și înainte de 1759.

La fila 73 jos: „scrisam eu diaconul din țara românească Amin“. Fost'a acest diacon din țara românească venit musafir la Secul ori manuscrțul nostru s'a primblat și prin țara românească. Admitem a doua ipoteză întrucît se știe că Leastvița a stat ană întregă în Muntenia, fiind împrumutată ca o carte prea rară și însemnată pentru Vlădica de la Rimnicul-Vilcea.

La fila 93 jos altă notiță: „această sfintă carte iaste a sfintei“ și uită a serie mai departe și tocmai mai tîrziu își aduce aminte și continuă cu același condei și cerneală, fila 113 b jos: „am cetit și eu pre această carte 1780“.

La fila 131 b jos: „de mine precum mi se pare eu nu sănătu harnic“. Deși slova ar aduce cu a diaconului din țara românească, dar mai mult s'ar potrivi cu a celui ce a cetit cartea în 1780, care uită să-și întregească însemnarea.

La fila 132 pe marginea din dreapta: „aică am scris eu Ioan de țara de gios care am și petrecut această sfintă carte adică Scara leat 7267 (1759)“. Iată un cetitor care a petrecut cînd Leastvița! Stat'a el în mănăstire la Secul să-și petreacă timpul cînd? Probabil că da, de oare ce crede de cuvîntă să spună că e din țara de jos, el care acum era în țara de sus, la Secul:

La fila 163 b pe latura din margine stă scris: „Cozma, Clementu, Calestru eniga rodostvo moia—cartea neamului meu“, că adică părinții bunicii și răsbunicii scriitorului așa fost Calistru și Climente.

La fila 266 latura din margină în lungul ei: „această carte sfintă ce este izvodită de sfintul Ioan de în muntele Sinai, am cetito eu ierodiaconul Iosif de trei ori și cine se va sili să o citească cu evlavie“. Iată un harnic cetitor! să citească cineva de trei ori Leastvița este ceva!

La fila 267 b—268 a cetim : In anul 1778 am cedit și eu nevrednicul pe această carte a sfîntului Ioan. Monah Timoftei ot Săcul, ungurean din ținutul Belgradului 1778 (cu cifre arabe)“. Cum mănăstirile noastre erau loc de petrecere pentru tot felul de frați, ne explicăm ce caută un călugăr Timoftei din părțile Belgradului Ardealului (Alba Iulia) la Secul.

La fila 276 jos : „Ești ermonah Ghedeon Nemțanu am izvodit de pe această carte alta să să știe leat 7249 gheenar 22 (1741)“. Cine va cerceta archiva bogată a mănăstirii Neamțului nu se poate să nu se găsească izvodul lui Ghedeon Nemțanul.

La fila 279 b se scrie notița ce continuă pe mai multe file : „Să se știe de cînd am purces din Iași cu gîndul să mă călugăresc la sfânta mănăstire a Săcului, după cum am și venit și din Ești am purces Simbătă înaintea Ispasului în luna lui April 22 și am fost și la icoane înpreună cu boeriu Dumitrașco Sturzea fiind om de casa lui și de la icoane am venit Vineri aici în mănăstire în zilele prea luminat domnul țării Moldovei, Ioan Grigore Voevod, fiind la mănăstire egumen sfîntia sa părintele Nifon. Leat 7272 Mai 4 (1764). Gavril Roșca“.

In sfîrșit la fila 284 b cetim : „duhovnicul Timoffei Ungureanul ardelean curat este „cuvintele subliniate sunt scrise cu alt condei și adăugate mai pe urmă“.

Pe tartajă mai cetim : „să să știe de cînd am învățat cartea ești Vasile diaconul la dascalul Efrim ot Săcul la 7255 Decembrie 30“, noi. „Stefan ot Vânător“. Istrati, Toma, Tanasă Stefan, Sava, Toader, Teofil monah Agapia, Nifon ermonah ot mănăstirea Săcului Iordan, Maria, ierodiaconul Sarafim“.

Din toate aceste notițe se vede că manuscrisul nostru a fost cedit de multă lume din Ardeal, din Muntenia, din Moldova de jos, apoi de călugări din Agapia, din Neamț, și de alții mireni și că de către răspundeau unei nevoi simțite de călugări și mireni, iar traducătorul se bucură de mare cinste și nume.

Ultima însemnare este a protosinghelului Neofit Scriban care exilat la mănăstirea Neamțului în urma publicării catehismului cu litere latine, a găsit timp a corecta Pidalionul ex Mitropolitului Veniamin și a răsfoi marea arhivă de cărți și documente, a strîngе fețele rupte din manuscrisul nostru, a lipi greșit filele rupte și probabil a întregi titlurile și trimeterile de pe fiecare pagină, iar pe fila albă de lîngă tartajă să bine voiască a-și pune părerea asupra vechimei și valorii Leastvitei.

„Deși nu am aflat anul în care ar fi scrisă această

carte mai vîrtoasă întrânsa totușii după felul legăturii și a scrierii chip ba și ai hîrtiilor, socotesc că ar fi de la Alexandru cel Bun, pentru că toate cărțile Sărbești cu care am aflat întru părăsire sunt de pe la anul de la Adam 6049 și au tot această legătură, iară cele de pe la 7000 înceoace n'au această legătură. Este de însemnat și anii ce sunt scriși pe scânduri cu alte condee și mult mai tîrziu. Mănăstirea Neamțului în bibliotecă am scris la 2 Octombrie anul măntuirii 1843.

Neofit, Scriban protosinghel.

„La începutul ei însăși tălmăcitorul ei din slavonește zice că o așa tălmăcire în mănăstirea Săcului numele traducătorului este Varlaam ieromonah din mănăstirea Seculu.

N. Scriban

Cite rînduri atîtea greșeli de critică ale unuia text vechiu. Întru cît singur traducătorul spune că l'a scris în mănăstirea Seculu, nu putea să fie de cît după 1600, iar nu la 1400 Secul fiind ctitoria lui Nestor și a Mitrofanie Ureche. Pe hîrtie nu se găsește nimic scris pe la anul 1400, ci numai pe piele de vitel, iar filigrama hîrtiei arată că manuscriptul e din secolul XVII, hîrtie riglată și purtînd drept filigramă o floare, în care stă scrisă pe 5 rînduri inscripția fabricei. Cît despre legătură cu tartajii de lemn, îmbracăți cu piele, noî o socotim că nu poate fi cea primitivă, ci cea după 1733, cea veche stricându-se și că numai aşa i s'a asigurat păstrarea aşa de bine a manuscriptului, că nu s'au pierdut de cît 2 file. Iar cît despre cronologia anilor de la Adam, vădit e că graba condiului l'a făcut pe Neofit Scriban să comită o greșală elementară. Anul de la Adam 6049 corespunde anului 541 după Hristos, cînd nicăi pomeneală nu era de Alexandru cel Bun nici de țară românească.

Din toată notița lui Neofit Scriban reținem că manuscriptul nostru zacea asvîrlit între alte mormane de cărți slave în arhiva Mănăstirei Neamțului în 1843 Oct. 2, și că o asemenea carte, care a avut cinstea să fie citită de atiția călugări, egumeni și vîlădică chiar, își vedea soarta să sdruncinată și amenințată spre peire.

* * *

Ce loc ocupă exemplarul nostru în seria manuscriselor scrierii lui Ion Scărariul. Dacă exemplarul nostru ar

fi o copie ulterioară de pe un alt manuscrift năr avea atunci de cît valoarea unei copii, ca aceia pe care subsemnatul am făcut o cu litere latine, păstrînd exact transcrierea literelor, în al 30-a volum al marei mele colecții „Surete și Isvoade.“

Dar ești afișat că manuscrisul nostru e întâiul în seria manuscriselor *Leastviței*, că el a slujit de copie la toate celelalte manuscrise cu redacția românească, și că pînă la tipăritura lui Veniamin Costache din 1814, direct de pe originalul grecesc, am mai avut și alte redacții, din care cea mai veche și tipică a fost aceea a manuscrisului nostru. Pentru traducătorul din 1814 vechea redacție a lui Varlaam de pe textul slavon era proastă, căci iată ce zice: „că macar de sau și aflat tălmăcită mai dinainte cu mulți ani, dar din cea slavonească și cu limbă prea proastă, „căreia acum aă rămas cu totul neuneltită“; iar mai jos zice: „și nu ca mai înainte intru îmbrăcămintă proastă înținute, murdare și străine, de tălmăcitorii cei mai dinainte cu acestea îmbrăcate fiind.“

Redacțunea greacă e cu totul departe de cea a lui Varlaam, care și ea nu ne redă exact textul slavon, ci îl desvoltă prin foarte multe glose explicative ale textului, cum însuși zice în precuvîntare: „drept acea am vrut să scriu această carte largă și prea lungă, ca să poată înțelege cine va citi... căci că serie cu meșterșugu și cu taină de toc-mala susfletului și trupului.“ Ceia ce Varlaam a făcut introducînd în text chiar frazele explicative, redacțiunile grecești le-aă scos în glose aparte la finele fie căreil scări cu trimetere de numere, tocmai pentru lămurirea stilului prea concis al contextului.

Partea aceasta a redacțunei lui Varlaam merită un studiu deosebit, întru cît arată nu numai că Varlaam posedă la perfecție limba slavonă, în care și scrie, ci și o solidă cultură teologică, căci nu e ușor a prinde înțelesul obscur al frazelui Ion Sinaitul pentru cel ce n'are o cultură deosebită teologică. În partea aceasta lucrarea lui Varlaam este originală, fraza mai liberă, și tradează anumite tendințe literare. Opera lui Varlaam e un adevărat monument literar al secolului XVII, cu atit mai însemnat cu cît nu e numai o traducere literară, ci și o redactare originală a celuil mai obscur text de teologie ascetică, valoros pentru cercetătorii trecutului nostru cultural din oră ce punct de vedere. Pentru contemporanii lucrarea reprezinta o incercare îndrăzneață, pe care nu oră și cine o putea întreprinde, de aceia nu se mai încercă de un altul o nouă traducere, ci se mulțumiră cei mai mulți a copia.

Cea întâiă copie de pe originalul lui Varlaam e ma-

nuscriptul aflător la Academia Romină sub No. 493, ne-complect, are foarte multe file rupte. Textul e identic în cele mai mici amănunte cu redacția lui Varlaam, însă copiatorul a lăsat coloana slavonă și a copiat numai partea rominească. Copia o pun înainte de 1650. În 1881 d. Gr. Crețu, harnicul cercetător al trecutului nostru cultural, a citit acest manuscris și l'a notat că-l crede a fi înainte de 1650, iar la 1886 Aug. l'a numerotat și a găsit 158 file.

Manuscrisul are mai multe însemnări a celor ce au citit carte.

„Această carte este a părintelui Savul ermonah la sfânta mănăstire Probotă“.

„Pomeani gospode monah Dosoftei Bărlici leat. 7237 Ghenar 22 — pomenește Doamne pe monah Dosoftei Bărlici la anul 1729 Ianuarie 22.“ (scoarța 2-a).

„Această carte ce se chiamă Ioan scărăr am proscris eu smeritul monah Teodosie și multă mîngîere am aflat întrînsa ; roguvă pe voi fraților să nu stricați această carte că vă judecă Dumnezeu. 1783 Iunie 15“ (tartajul din față).

Smeritul Teodosie cetește a doua oară carte și în Februarie 1784, tocmai după 7 lună, serie pe slavonește : „pacău procitohū i bolșuiu polzu obreatohomū=iar am primit-o și mai mare mîngăere sufletului am aflat“.

Deci prima copie s'a făcut pentru mînăstirea Probotă, trăind Varlaam, sub domnia lui Vasile Vodă.

A doua copie de pe originalul lui Varlaam e manuscrisul de la Academia Romină sub No. 494; e un miscelaneu, căci pe lîngă Leastvița, care cuprinde de la 4—152 fețe, mai cuprinde de la față 269—281 altă lucrare : „Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe „trebī ale credinței noastre tălmăcită de Nicolae Spatarul „de pre limba grecească pre limba noastră proastă rumu „nească întru trecutul anilor de la Hr. 1661, în luna lui „Ghenar 10 zile“.

Neculai Spatarul nu e altul de cît Neculai Racoviță, care se găsește spatar sub Ștefăniță Vodă Lupul, ajunge hatman și apoi mare logofăt. Faptul acesta ne arată cultura boerimei timpului în cele bisericești, căci a binevoită da pe rominește de pe grecește cărți de lectură morală. O copie a fost scoasă de un harnic cetitor, probabil ermonahul Ghenadie, care în 1699 a copiat și Leastvița, cum sună notița : „această leasfițe iaste a mea | păcătosul Ghenadie ermonah | făcută cu toată cheltuiala mea | iar nu a mînăstirei leat 7207 [...] căci că părinții nu le-a primit să fie cu cheltuială mânăstirei | netrebuindu-le ci

aŭ rămas ale meale | ce unde mi să va îngropa păcătosul | mieu trup acolo să rămie | în veac de pomană (fila 7—13).

Harnicul ermonah n'au parte de carte, căci dacă trupul lui s'a îngropat la schitul Tisa Silvestri, atârnător de schitul Doljește ot Roman, cartea însă a fost adusă la Com. Odobeni, Bacău și a trecut din mină în mină. Manuscriptul poartă peste 50 de notițe în felurite cercări de a unora din cetitorii slujbași ai cancelariei domnesci sub C. Vodă, Mavrocordat. Din însemnările privind istoricul manuscrisului următoarele : „Această sfintă carte este a mea a lui Velișco Goranda care o am și scris întrînsa, că cine a citit întrînsa să cunoască că este a mea păcătosul let 7268 Fevr. 24 (1760)“ (fila 8); iar mai jos : „Această sfintă carte am cumpărat-o eu Velișco Goranda în trei lei, cari banii am cheltuit cu această lesfiță este a mea păcătos Ghenadie ermonah“ (fila 8 a).

„Această lesfiță am cumpărat-o eu Costandin Gurană“ (fila 14).

„Această Stepenă carea am găsit întrînsa multe cu-vinte cari sunt pre de învățatură care ar vrea să se învețe să cetească în această sfintă stepenă de învățatură Velișco sin Guranda let 7269 Apr. 23 (fila 77).

„Această sfintă carte este Lesfința ce am cumpărat „de la un iubitor de Dumnezeu în 4 pol lei am cumpărat „în zilele înălțatului domnului nostru Ioan Teodor Voievoda „bojiu milostivu gospodaru zemli Moldavscoi îmbla veleat „1765 Iuli 5“ (fila 120 b.).

„Această lesfință am cumpărat eu Velișco Goranda „de la un călugăr pentru multă jale“ (fila 128 b.).

„Această sfintă și Dumnezăească carte am cumpărat o eū Velișco Goranda din Eși“ (fila 164 b.).

„Această lesfință este a lui Velișco sin a Gorandei cumpărată de la un călugăr despre munte în 5 lei biti în zilele pre înălțatului domnului nostru Ioan Teodor Voevod îmbla veleat 1761 Sept. Iordachi Velișeu“ (fila 170 a).

„Această sfintă carte au cumpărat eu Velișcu Goranda în trei lei banii“ (fila 196 b.).

Scriitorul acestuia de al doilea manuscript schimbă fonetica textului dar se ține exact după redacția lui Varlaam, foarte mulți ă devin ā, nasalizarea lui īn în cuvinte ca dīn, mānāinc, aruānc, etc. dispără, ceia ce arată o modernizare a textului după aproape 70 de ani de vechime. În întregirea ultimei file rupte din manuscriptul lui Varlaam m'am servit de copia lui Ghenadie ermonah de la schitul Tisa Silvestri.

— A treia copie e cuprinsă în manuscrisele aflătoare la Academie sub No, 2511 și 2512, scrise în anii 7201 și 7202 de Vlad Gramaticul pentru Ilarion ieromonah și egumen la Bistrița din Vilcea, ajuns apoi Episcop de Rimnicul-Vilcea.

Aceste două copii s'au făcut direct de pe manuscrisul lui Varlam, căci Vladul Gramaticul copiază și textul slavon de la începutul cărții, redacție specială a lui Varlam (fila 4 a. și b.) care n'o putea face de cit de pe original. Manuscrisul deci a imblat în Muntenia, nu știm de l'a cerut în persoană Ilarion sau poate egumenul minăs. Seul din 1690 fiind cunoscut personal lui Ilarion i l'a împrumutat. Cum însă mănăstirile erau locul de petrecere, pentru călugări și frați din diferite regiuni de romîni Ardeleani, Munteni, Moldoveni, din țara de jos și din țara de sus, Ruteni, rusnaci etc. s'a prea putut că Ilarion, ori chiar Vladul Gramaticul să-și fi făcut metania lor la Secul și apoi să treacă la mănăstirea Bistrița din Oltenia

Manuscrisul No. 2511 e un volum octav, legat, păstrat foarte bine, cuprinde 390 file și iată notele de pe el: „această sfintă carte ce se chiamă *Leasviță* întru care este „viața călugărească este a lui Ilarion, carele este întru „ermonași fiind egumen ot Bistrița leată 7201, (scris de „altă mină și am dăruit Bistriței fila 23)

v g
l r
a a
d m
u a
l tie

pisah (am scris)

iar la fila 139 b găsim altă însemnare: „această sfintă carte este a sfintei minăstirii Bistrița și mai mult plătește de cît o carte mai mare că este de folosul nostru fraților, Logofătul Gheorghe.

Al doilea manuscris tot de Vladul grammatical e același format, legat, bine păstrat, aceiași slovă măruntă și caligrafică, are 399 file din care ultimile 2 albe, și la urmă cetim această însemnare: „această sfintă și Dumnezeiască carte ce se chiamă leastviță nevoită m'am de am scris eu smeritul și mult păcătosul *Vladul gramaticul* întru sfinta și Dumnezească Episcopie a Rimnicului nou-lui Severin, unde este hramul sfintului și făcătorului de minună Nicolae, cu porunca sfintiei sale părintelui nostru Kir Ilarion Episcopul în zilele bunului creștin de la Hristos iubitoru domnului Ion Constantin Băsărab velicago marelui Voievodă, incepindu-se de la Iulie și sfîrșindu-se la Decembrie în 6 zile, la leatul 7202. Deci vă rog sfintiilor voas-

„tre cinstiți părinți și dumilor voastre din bună rudă năs-
 „cuți boieri sau vericiū s'ar întimpla a ceti pre această
 „sfintă carte și veți afla întru dinsa ceva greșit cuvint,
 „neplinită, au slovă roșie nepusă au vre-o slovă lipsă vă
 „rog să îndreptați cu duhul blindețelor iar pe mine păcă-
 „tosul și ocaianicul să nu mă blăstămați, pentru că n'au
 „scris duhul sfint nici inger, ei au scris mină de tină de
 „om păcătos și cu duhul micimii, ei mă rog să mă ertați
 „iară să nu mă blăstămați că și sfinților voastre și Dum-
 „nevoastră să aveți ertare la înfricoșatul și nefățarnicul
 „județ i bogu s nami amin (și D zeu cu noi amin)

V G
 l r
 g a
 d m
 u a
 l ric

Pisah (am scris)

Pe fila întâia cetim altă notiță: „Andreï logofătul Bistriței 1767 și am scris în zilele sfinției sale părinte „luî egumen Chirio Chir Mihăilă arhimandritul și în zilele „prea înălțatului domn Ioan Alexandru Scarlat Ghiga Vo- „evod în luna luî Martie în 25 zile 7275.... leastvița ăaste „a lui Ilarion Episcopul Rîmnicului“.

În secl. al XVIII còpiiile se înmulțesc fie în între- gime, fie numai anumite cărți; se încearcă traduceri nouă după rusește și grecește și se modernizează limba.

Cea întâi còpie s'a făcut în mînăstirea Hurez, de către Iosif proegumen. Se păstrează la Academia Romînă, sub No. 2650. E un volum 8º legat, are 420 file.

Pe fila I-ia cetim: „aceste sfinte scări să aducem la mijloc și să arătăm viața prea înțeleptului acestuia“, pe fila 6: „Iosif proegumen ot Hurez“.... scrisusau această viață de Daniil smeritul călugăr de la Raît, (iar acum de Iosif proegumen ot Hurez....“) pe fila 423 b: „pis az (am scris eu) Iosif proegumen ot Hurez...“ Pe tartajul din dos: să se știe de cînd am venit eu Toader Mustea moldovanul la sfînta mînăstire Hurez cu dumnealui sulger musă Lințu¹) is. (pravnic) sud. (județului) Vilcea, leat 7262 ghenar 27 mult păcătos și nevrednic. Toader Mustea păcătosul.

1) Notița lui T. Mustea privește persoana lui musă „monsieur“ Lințu, care nu e altul decât francezul Leință despre care iată ce ne spune cronicarul Enache Cogălniceanu vorbind de domnia lui C. Racoviță Vodă în 1755. (Let. III 2. 230): „Zic să fi fost otrăvit Lăscărachi Gene

Intre egumenii Hurezului Iosif, se găsește intre 1734—1749 N. Iorga Hurezul..., pag... și de sigur că spre copie a servit unul din exemplarele scrise de Vladul gramaticul din Rîmnicul-Vilcea...,

postelnicul cel mare și pricina să fi fost *un franțuz anume Leință* care era pe lingă domnul, căci la multe lucruri nu-l putea suferi Lăscărachi că luase mult obraz și nu băgă pe nimeni în samă. Zic că acest Franțuz a fost pricina de a fost murit și doamna domnului în domnia dintăi cu un doftor cel adusese el și-l curtenise dându-i mare laudă de învățat măcar că pe la cea din urmă și-a luat și el plata în Tarigrad, că i-a tăiat capul sultanul Mustafa, neintrebindu-l că este Franțuz scoțindu-l înaintea lui la Eălăchioscul și acolo a pus de l'a tăiat“.

În întâia domnie C. Racoviță Cehan Vodă rîndui pe Leință franțuzul sulger mare (Let III 2 219.)

În domnia lui C. Cehan Racoviță din Muntenia (1753—1756) *Leințul* fiind pe lingă domn se explică de ce T. Mustea se găsește în Muntenia la 1754.

Cit despre Toader Mustea moldovanul, care la 1754 Ianuarie 27 se găsia în călătorie la Hurezul, avem mai multe știri în actele comunicate de d. Gr. Tabacariu, fost institutor (Surete ms. vol. VIII). Toader Mustea vornic de poartă și uricar e fiul lui Ioniță Mustea căpitan de Bogdănești, nepot și strănepot a lui Nașcul din Mușătești și a lui Ștefan Bechea pîrcalab de Bogdănești depe la 1620. El este frate cu Ursul Mustea, cu Elena și cu Ruxanda căpitanita. Fiș săi sunt: Ioniță Mustea căpitan, care se însoară cu o Istrățioaie și Andrieș Mustea căpitanul. Andrei Mustea are de fiu pe C. Mustea, iar acesta pe Gh. Mustea care se însoară în 1832 cu Voichița fata Smarandei Tacu. Toader Mustea era un doritor de studii slavone, căci ca uricar de divan ce era, fu silit de multe ori să citească și să traducă uricele vechi slavone. În acest scop el plănuil un fel de lexicon slavo-român, despre care nu avem decit începutul în actele Tabacariu (Surete ms. VIII, 528).

„Liksicon adică tălmăcirea uricilor sîrbești pe limba moldovinească cum arată în lontru lui, leat 1779 Februarie 2. Toader Muste vornic de poartă și uricar“.

приходило своим = li s'au venit lor

когда разделяли = la împărțeală

дѣлно = intocmai

и дѣлденіе =

O altă copie s'a făcut tot în Hurez de către Mihail căpitanul cu zisa lui Misail egumenul de Hurez către 1752 cind se găsește egumen la acea mănăstire acest Misail. Manuscrisul se păstrează la Academia Română sub No. 2665, format 8° legat în piele; are 160 file. Este un sbornic, care cuprinde de la pagina 1—114 „Otecănic“: dela 114—137 sunt scrise cartea I și II din Leastviță; iar de la 134—160 „slujba adormirei“. La fila 160 a. stă notița: „serisam eu Mihailă căpitan de la Hurez cu zisa dumisale părintelui Misail egumenul mănăstirei Hurez“, iar pe fila 160 b. stă scris: „acest otecănic este a sfintei mănăstiri Hurez și am scris eu care mă voiu îscăli mai jos“. (Mihailă Căpitan).

Iar pe tartajul ultim stă nota: „această carte scrisă de părințele Nicodim și cîteva din Leastviță scrisă de Iosif egumenul Hurezului, că cine va citi să-ți pomenească, căci sunt vieții foarte de folos și de umilință sufletului“. Deci doă harnici scriitori, Mihail căpitan și părințele Nicodim au scris acest sbornic sub egumenatul lui Misail. (N. Iorga Hurezul pag...)

O nouă copie s'a scris de Melletie Ierodiacon în mănăstirea Rîșca în 1798 Iulie 21 și se păstrează la Academia Română sub No. 2952; E un sbornic în folio legat; are 272 file dintre cari dela fila 1—185 stă scrisă Leastviță, care a inceput a se scrie la 29 Iunie și s'a sfîrșit la 1 Decembrie 1797; iar de la fila 176 avem viața Sf. Varvara (186); viața Sf. Ioan Damaschin (196); viața Sf. Savva (200); viața Sf. Neculai archiepiscopul (239); viața lui

ИСА РАЗДЕЛЕНИЕ = ОПИРДАНИ =

Iar pe altă foaie găsim însemnarea:

„Leksicon pe limba sîrbească pe uricele sîrbești cum arăt anume cel ce vor să învețe și pe limba românească tălmăcîit, despică îndouă cuvintele între Sărbie și între Românie :

ЧТО ИМЛЕТ = ce au avut
досталосѣ = i s'au venit

дасталосѣ = i s'au vînit (Surete ms. VIII 529)

Nu greșim cind atribuim acestui harnic și studios uricar dorul de a scrie și o variantă de cronică, pe care Cogălniceanu a publicat-o în volumul III pag 75—95, deosebit de textul publicat de N. Bălcescu în Magazinul istoric pentru Dacia volumul III. Cogălniceanu nu ne spune exact de unde a luat stirea, întru cit nu Neculai, ei Toader Mustea e cunoscutul uricar de divan, care a fost cu domnul său în Muntenia !

Amvrosie episcopul Mediolanului (257); viața Sf. Patapie (269) și Pomenirea Sf. Ana.

„Scrisusau această carte de mine smeritul cătră toții frății mult păcătosul și nevrednicul rob lui Dumnezeu M. eletie ierodiacon din mănăstirea Rîșca 1798 Iulie 21. (fi la 272).

In sfîrșit o ultimă copie se găsește în *sbornicul* obștiei lui Paisie (ms. No. 1724); întru cit a fost scris la Neamț pentru obștia starețului Paisie, din a cărui bibliotecă făcea parte.

In acest sbornic găsim numai 4 stăpene: 1 (leopardarea de lume) 2 (pentru nepoftire) 3 (streinătate) 4 (fericită ascultare) și stau scrise de la fila 40—96.

Se cetește nota: „această carte este a obștii starețului Paisie, și cine o va lua în canon va fi”.

In mănăstirea Neamțului se păstrează multe manușcrise slavo-române, scrise de timpul egumenatului acestuia mare călugăr. Din catalogul de manuscrise slavo-române se vede că s-au scris foarte multe paterice, cărți asutice, ca Ion Scăraru, Efren Urul în mai multe exemplare, aşa că în lipsa tiparului, călugării erau ocupați cu scrișul pentru frați.

Plecată traducerea lui Varlaam de la mănăstirea Secul, ea a fost scrisă pentru formarea sufletească a călugărilor în diferite mănăstiri ca Probotă (1650), Tisa Silvestri (1699), Bistrița (1693) Episcopia Rimnicul Vilcea (1694) Hurezul (1740, 1752) Rîșca (1797). Neamț (1800) unii scriind texful în intregime, alții mulțumindu-se cu cîte o stăpenă sau patru ce mult...

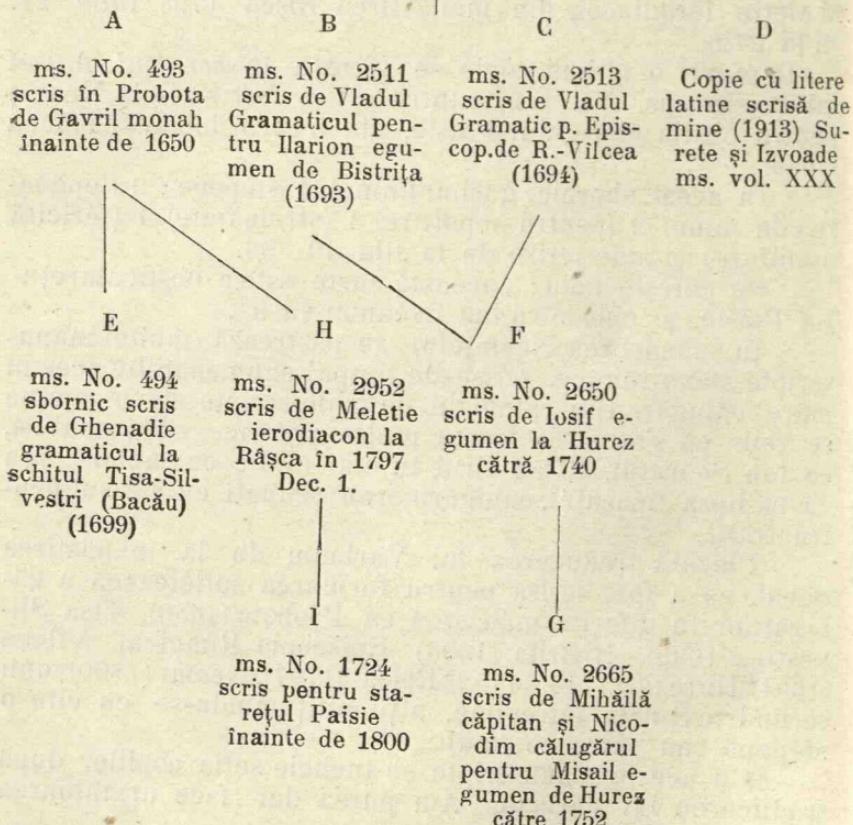
Cu aceste manuscrise se încheie seria còpiiilor după traducerea lui Varlaam. Am putea dar face următoarea schemă a filiației lor.

FACULTATEA DE FILOLOGIE DIN BUCUREȘTI

BIBLIOTECĂ

Ms. Varlaam din slavonește scris în mănăstirea Secul, cătră 1618 (7126).

Cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se încearcă alte traduceri de pe rusește și grecește: și anume de pe rusește în Moldova de Vartolomeu Măzăreanul: de pe grecește în mănăstirea Cernica din Muntenia.

In 1766 Vartolomeu Măzăreanul încercă o nouă traducere, cum singur spune în notița de la fila 3 b. „Tălmăcitusau și-au scris această sfântă carte a sfântului Ioan Sciriliașul în sfânta mănăstire Putna de mult smeritul și păcătosul archimandritul Vartolomeu Măzărean, ucenicul mitropolitului Antonie, care s'au pristăvit în țara „moschi ească“.

Exemplarul ce-l păstrează Academia sub No. 2959 este scris pentru mănăstirea Bisericană, în 1766 cum se spune în titlul de pe fața 1-a și o notă pe fața 2-a: „In-
tru | slava sfintei | cel de o fință și de viță | ță făcătoa-

trei și nedespărțitei | troițe a Tatălușii a Fiului și a Sfintului Duhu | în zilele prea luminatului de Hristos | iubitorului domnului nostru Grigore | Alexandru Ghica Voevoda | eu blagoslovenia presfinției sale Kiriș-Kiru Gavriil Mitropolitul Moldovei | și a presfinției sale Kiriș Kir Dosoftei | Episcop Rădăuțulu | prin duhovniceasca oserdie a prea cinstițului Ieromonah Kir Varlaam. ot Bisericană | și pe slovenie amu tălmăcitu și amu și scrisu această carte Ioanu Leastvicinicu | spre folosul cel sufleteascu alu părinților călugări și a tuturor proslavnici creștini | anul de la Hristos mintuitorul nostru | 1766, Ianuarie 2^a. Iar pe fila 2-a jos se citește: „această carte | a sfintului Ioan Scărăiașul | am făcut'o eu smeritul | cu toată cheltueala mea | și am dăruit'o sfintei | mănăstirii Bisericană întru pomenirea mea | și a părinților mei | și cartea aceasta să fie de cetit... | părinților de la numita mănăstire | însă numai în lăuntrul | mănăstirii | iar dia în drăzni cineva | să o scoată din mănăstire... | unul ca acela | să fie părașe | maica precista | la strășnica | judecată am scris în anul | 1766 Iunie 12...“

Făcea și Măzăreanul pe moldovenește ceia ce se făcuse în rusește, unde textul paleoslovenic se modernizase în secol. al XVIII-lea în o limbă bisericească, mai aproape de limba de azi de cît de cea din textele vechi slavone.

In mănăstirea Putna se mai găsește un alt manuscris al *Leastviței* sau scara virtuților scris | în 1770 Mart 1 în Sihăstria (D. Dan Putna pag. 82), iar în slavonește se păstrează un manuscris scris în 1472 de călugărul Vasile (idem pag. 156).

O redacțiune deosebită e acea a manuscriptului de la Acad. Rom. subNo. 3024 tradus din elinește în 1475 vol. legat au 710 foî.

Tot de pe elinește este și traducerea făcută pentru mănăstirea Cernica în 1782. Ianuarie 25, cuprinsă în manuscrisul Acad. Rom. No. 1913 în folio, legat. La fila 8 ceteim nota : „Înțelegătoare scara lui Iakov | sau oglinda | sufletească | scara tălmăcitată din Elinie și afierosită sfintei | mănăstirii Cernicăi unde este hramul | slințului Ierarh Nicolae | în zilele prea luminatului domn Io Niculae Constantin Caragea Voevod | fiind arhipăstoreasca cîrmă a Ungherăvalahie | Grigore al doilea | 1782 Ianuarie 25, | August 1 leat 1805 s'au început a să prescrie“. Copiatorul e iet Ieromonahul Macarie, smeritul dascăl Evangheliei care închină stemei Valahie Io-Ni-K.-K.-V.-D.-T.-R. (Ion Niculaie Constantin Caragea Voevod, domn țării Românești) următoarele stihuri politicești :

„Iovul prin scară pre carea o însemnează
 „loane scara ta lumei o însemnează
 „Ingerii pacesta la cerii imbiș să sue
 „Cuibul trăirei în veci în soare să-l pue.
 „Niculaul din ceriuri tot harul invie
 „Ca domnia ce o are florii în veac s'o ţie.

Macarie S. D. E.

O altă redacție tot de pe grecește e aceia din manuscrisul No. 2324 de la Academia Română, vo'um legat în piele, are 535 file și este scris pentru Dosoftei egumenul de la Cîmpu Lung de Gheorghe dascălul în 1786.

Iată notița ce o pune scriitorul pe fila 1 b.: „Leas-
 „vița | adică scară | carea cuprinde în sine viața sfintului
 „| prea cuviosuluț părintelui nostru Ioan | carele au și
 „izvodit această carte ce are 30 de cazanii pentru îndrep-
 „tarea călugărilor | și un cuvint de învățătură către | na-
 „stavnic și sau scris în zilele lumi | natului Domn Nicolae
 „Petru Mavro | gheni Voevod fiind Mitropolit al Ungro-
 „Vla | hiei Kirio Grigore | la anii de la Hristos 1786
 „August 7 zile | cu toată cheltuiala st. părintelui Dosoftei
 „arhimandrit igumen | sfinte mănăstiri Cîmpulungului.

G. D. ot Vs (Gavril dascăl din...)

Iar pe fila 535 a ceterim epilogul tâlmăcitoruluț : „slavă, laudă cinste și închinăciune lui Dumnezeu că mi-au ajutat după inceput de am ajuns și la sfîrșit. Această „sfintă și dumnezească carte ce se chiamă „Scara“ scri- „suseau prin osteneala mult păcătosuluț între frați Gheorge „dascălul și oricine se va întâmpla a ceti pe dinsa și va „afla greșeli au în cuvinte au în slove să nu vă grăbiți „ce n'au scris înger ei o mină de țărină și minte de om „păcătos că pe cit iaste de anevoie omului a nu păcatul „așijderea și scriitorului a fi fără de greșală, ci toți gre- „șim mult pentru aceasta iertați că și cucerie voastre să „vă dăruiască Hristos luminarea minței și descoperire „Dumnezeieștilor lui taine spre mintuirea sufletelor voas- „tre, amin;“ oră cîță s'ar întâmpla a ceti pe această sfintă „carte zic Dumnezău să ierte pre Gheorghe dascălul, „carele au scris această sfântă carte la anul de la zidirea „lumiei 7294, iară de la Hristos 1786 luna lui August 4 „zile“.

Cu aceasta ajungem la redacținea mitropolitului Veniamin Costachi, tradusă direct de pe grecește și tipărită în 1814 Iulie 3 la tipografia din mănăstirea Neamțuluț. Tipăritura lui Veniamin are 2 prefete una scrisă

de Silvestru egumenul și starețul mănăstirei, dedicată mitropolitului Veniamin, iar alta mai pretențioasă scrisă de însuși mitropolitul.

In cea dintâi se arată că : «sfântul Ioan Scăraru acum din limba elinească sau pogorât în limba noastră română „nească“ , iar în prefața sa Mitropolitul arată că tălmăcirea s'au făcut de iznoavă „am pus sărguința de a se tălmăci de iznoavă“ „căci traducerile cele vechi făcute din slavonește sunt făcute într'o limbă proastă care acum a rămas cu totul neuneltită „iar acum din limba cea elinească intru care a fost scrisă de însuși făcătorul ei sau „tălmăcit în limba noastră Românească cu toată amăruntimea, „cu toată luarea aminte și cu multă cercare a multor „izvoade elinești“ . După această ediție un harnic cetitor de cărți bisericești și-a copiat în al său sbornic (Acad. Română ms. 3536) stăpenea 28 „despre rugăciune“ în filele 1-17.

Cu aceasta am încheiat seria manuscriselor românești a Leastviței și am găsit dar următoarele : Din slavonește a tradus Varlaam și s'au făcut 8 copii pentru difерitele mănăstiri din Moldova și Muntenia ; Din rusește a tradus Vartolomeu Măzăreanu și sunt două copii, una pentru Bisericană și alta pentru Putna ; din grecește s'au făcut 4 rînduri de traduceri : în 1775 ; în 1782 pentru Cernica ; în 1786 pentru Cîmpul Lung ; la 1814 ediția de Neamț a lui Veniamin Costachi.

Singurul manuscrisul nostru are și reînălțarea slavonă în coloana din dreapta. Ar trebui să facem o alăturare cu toate manuscrisele slavone pentru a-i stabili înrudirea, dar aceasta trece cadrul studiului nostru, și nu servește literatura românească. În Iațimirschi, „Sbornic“ Petersburg 1905, avem înșirate toate mss. slavone din care citeva sint și la Academia română iar altele se păstrează la măn. Neamț.

Din alăturarea textelor se vede o strinsă înrudire ; mai toate se aseamănă.

II

După ce am arătat înrudirea manuscrisului nostru cu toate manuscrisele aflate păñă acum și am dovedit întărietatea în redactare a exemplarului nostru, ne rămîne să scoatem dovezi din însuși contextul manuscrisului, care prin asămânare cu textul Cazaniei lui Varlaam, să ne arăte exact cine e autorul.

Se prea poate ca autorul notiței din 1733, care spune că traducătorul e însuși Varlaam Mitropolitul, să se fi înșelat. Se mai poate ca exemplarul nostru să fie o copie

scoasă de pe un alt original. Scrierea e cea bisericească și de sigur că scriitorul e un călugăr iscusit în ale scrierii, ieromonahul Varlaam. Dar din exacta intocmire a rândurilor din coloana slavonă ca să corespundă rîndurilor din coloana românească; apoī întretăerea de rînduri românești prin rîndurile coloanei slavonești, unde veneau glosele nearătă că copiatorul era un iscusit slavist și se prea poate că scrisoarea să fie chiar a lui Varlaam, care nefind de cît ieromonah în timpul traducerii nu era ceva presăpoate pentru el să-și fi scris singur manuscrisul, într-o încordare de cel puțin jumătate de an.

Dovezile scoase din asemănarea textului Leastsvieř cu al Cazaniilor vor fi mai hotărîtoare. Pentru cel ce ar întreprinde cetirea amînduror textelor unul după altul, fie că ar începe cu *Leatsvića*, fie că ar începe cu *Cazania*, impresia ce-ți lasă la prima lectură este că te affi înaintea aceluiăși scriitor, aşa de izbitoare sunt particularitățile comune celor două texte. Iar asemănările celor două texte sunt cu referință la alfabet, fonetică, accent, morfologie, flexiune și mai ales la lexic.

1). **Alfabetul** e cel bisericesc. În ortografie se resimte influența originalului slav, ce ne aduce pe departe răsunetul originalului grec: rr în ῥρελъ cu gg drept ngh αγγελοδ. Θ în κκθαηελε; BB în леваковмк; ü în Moüsi, Chiuparisulu, Eghüpétü, Vüthania; apoī Ψ în Ψιλъ; є în smilažъ.

Din *iusuri*, și reprezentă pe ū; – ȝ se luptă cu Й, fără a î stabili o regulă fixă; se pare însă că toți și final, se scriu cu ȝ=â, fără a-l lua drept un moldovenism; iar și din silabele ce preced intonata încă se scriu cu ȝ; – ȝ reprezentă pe i nu pe ī: zȝudit, zȝid, ȝky, zȝiditoriu, zȝidiul, obyicină. Dar cel mai singuratic caz e întrebunțarea lui ȝ pentru a reprezenta o nazalizare mai adincă, ce nu o putea reda suficient n. Singur acest fapt caracterizează înrudirea acestor 2 texte și le dă un colorit comun, datorit condeiului aceluiași scriitor, lui Varlaam ieromonah ajuns apoī mitropolit: păriintele, diin, nevoiînță, îngăduință, svântă, peintru, stâinsu, măincă, gănduri, credință, prelungu, răspuinsu, dobândit, măincă, paîngul, siungele, tăinplă, socotință, cuvântul, priinsa, feriință, răspuinsu, păindune, etc.

2). **Accentul** încă e un element de stabilit în înrudirea celor 2 texte. Dacă limbile iugo-slave se deosebesc în dialecte ceacav, și ȝtocav; după o singură particularitate fonetică ψro ori Ψ. oc și oil la vechiile francezi; tot așa și accentul e un mijloc puternic de a cunoaște nuanța locală a vorbitorului ca și a scriitorului. În lunga mea carieră

didactică ca profesor de școală normală am ajuns a cunoaște județul, de unde e elevul, după rostirea pronumelui demonstrativ; *acēstora* ori *acēstōra*. În cele 2 texte predomină forme slabe în intonarea pronumelor; Varlaam din Leastvița ca și Varlaam din Cazania intonează la fel: *acētōra*, *acētū*, *acētūa*, *acēlōra*, *acēlūia*, *cărūia*, *cărōra*, altuī, etc.

3). **Fonetica** celor 2 texte prezintă particularități comune izbitoare:

a). *a* intonat se păstrează clar în cuvinte unde azi se rostește ā, cartī, parțī; — găsim *a* clar în loc de ī în *andēzine*, ce se întâlneste rar în documentele vechi românești.

S reprezintă pe *z* dur (dz) în *Sină*, *вкесиши*; — ū drept. S în verbul *ψηψε* e o particularitate a Leastviței, pe care autorul a părăsit-o în Cazanie, după cum aici a întrebuințat rr în *rreu*, *rreal*, etc. ca diferență de graiu între munte (Secul) și ses (Iași).

b) ā (ă) în loc de ā (ă) aproape în același mod întrebuințat: luāmū, māincāmū, zgāuluī, spāseniia, vrājmașūlū. Această înclinare de a serie mai des pe guturala inchisă ă drept guturala deschisă z o găsim și la unii dieci ai timpului, ca Dumitrașco, Corlătestii, Axinte Uricarul și alții mai influențați de lectura vechilor texte bisericești.

c). *e* clar în cuvinte ca: *pementesc*, *pementiaște*, *pemente*, e o particularitate comună izbitoare a celor 2 texte; pe când *mene*, *tene*, *cuvente* sunt comune secl. al XVII-a

d) *i* clar în cuvinte ca *atitea*, Simbete, grișeale, o-sinda, siînge, încă e comun celor 2 texte, de și găsim și variante, ca *Săinbătă*, *Siinbăta*, *Săinbătă*.

e) *o* în cuvinte doao, noao, doaw, voaw, e și azi în gura săteanului de la munte; el se luptă cu o și ā, și e trăsătura generală a secl. al XVII-a și XVIII-a.

4). **Morfologia.** Cele 2 texte prezintă în flexiunea cuvintelor pe lîngă caracterele generale ale secl. al XVII-a, și particularități comune datorite aceluiași scriitor.

— Pluralul neutru în *ure* e comun secl. al XVII-a.

— Vocativul *oame*, *ome* se găsește în Leastviță și în Cazanie.

— Dintre pronume, *nusul* e forma ce constituie o particularitate izbitoare celor 2 texte. Varlaam ajuns Mitropolit l'a întrebuințat pe *nusul* și în Cazania să din 1645; dar l'a scos pretutindenea în a doua ediție, ca ceva ueobișnuit graiului din capitala Moldovei.

Ins, îns, în componiție cu prepozițiile de, pre, spre, cătră, constituie iarăși o particularitate izbitoare: deinsu, deînsi, preinsu, preînsele, spreinsu, cătrânsu, etc.

— Numeralele încă pot fi luate ca criteriu de a judeca înrudirea celor 2 texte, ca fiind scrise de același scriitor: aă doii, aă trei, patrâns; formele al patrul, al op-tul vin des în textele secl. al XVII-a.

— *Flexiunea verbului.* Și în această parte a morfolgiei găsim asemănări izbitoare între cele 2 texte, pe lîngă caracterele generale ale sec. al XVII-a:

Imperfectul sing. pers. I: eă ajuta, eă găndia, eă mă ruga, eă mă cutremura, eă grăia, eă pricepia, eă petreceea, eă mă temea.

— *Perf. simplu pers. I sing.* mă întorșu, eă diziș, eă dizișu, eă aduș, eă mă duș, eă răspunșu.

— *Perf. simplu pers. I plural:* o făcumă noă, o vă-zum noă.

— *Perf. simplu pers. II plural:* vă umilitu, voă nu înțeleasăt, pentru ce uciset, vă lepădat, vă astreinat, voă mă grăit, fuset creditincioș.

Imperativ negativ pers. II plural: nu dosădirești, nu vă apropiarești, nu pohtirești, nu uîtarești, nu giudecarești, nu firești, nu adunarești, nu vă supărarești, nu vă spământa-rești, nu eșirești, nu vă scârbirești, nu vă teamerești, nu vă grijirești, nu învățarești, nu lepădarești, nu plângerești, nu zâbâvirești, nu giurarești, nu punerești, nu așteptarești, nu priimirești, nu gonirești.

— *Vîitorul I:* veră cântă, veră află, veră ciare, veră creade, veră vedeă, veră ajunge, veră pesti, veră luă, veră biru, veră suspină, veră plâinge, veră folosi, veră zice, veră sigetă, te veră bucură, te veră stidi, te veră polzu, te veră văzdrăji, veră luptă, veră cercă, veră piarde, veră hi er-tat, veră să veză, veră să procleaști, veră să blastăm, veră să știu; acestea pe lîngă voă spodobi, voă zice, va-cunteni, vom hăucui, vom râbda, vești vedea, voru schiuopi; Dar și: nu veră tu, și va el.

— *Vrea în loc de va cu infinitivul:* vrea pricepe, vrea veni, vrea cunoaște, vrea intră, vrea face, vrea biru, nu vrea sări, să vrea hi, vrea hi fostu, cau vrut putea, vrea hi ținut, vrea veri să hiș, să vrea rușina, nu vrea mearge, de vrea merge, de vrea hi alesu, de veră vrea, de nulă vrea purtă, să vrea tâmplă, vrea hi fostu, nu sau vrutu putea, de nu vrea luă, vrea hi harnicu, aă vrut putea dezgropa, vrea veră să hiș, să vrea rușina, de vrea hi a-lesu, să vrea tâmplă.

Conditionalul prezent: să greși, să face, măcar să hi și curat, să lai astupă; să și strângă, nare ești, să i sare tăinpla, săvăl de are putea, are vrea. sare înăltă, nare gândi, să li sare tăinpla, sare hi și înțeleptu, nare hi, nare hi apucat, sare îndeletnici, are putea, cum are giudeca, sare greși, are hi, să are dobândi, cumă nare hi, cumă are dzice, are alerga, are sta, are răspunde, are veni, săvăl sare și muri, sară dobândi, să sare și întoarce, are suflă, de are da nescui, nu sare teame, de nu nare apăra, are lua, sare veni spre noți, sare ținea, de are invie, sare invie, săvăl să țare hi și frate;—samă chinui, sam face, sam împlini.

— *Trecutul*: sare hi răstignită, nu leare hi putut face, nare hi putută, nare hi chemată, sare hi făcută, nare hi apucat, să hi suț, de nare hi greșită, că de nare hi crezută, nu lare hi adusă:

— *Infinitivul întregiu*: de-a cădereea, de a te suirea, de a plângerea, de al întrebarea, de a grăirea, de a beria, de a agonisirea, de a să îndireptare, de a le stărvirea, de a le obrintirea, de a se mândrirea, de a se înăltarea, de a adaogerea, de a mă lăudarea, de a ne întrebarea, de a facerea, de a gîndirea, de a cercarea, de a lucrarea, de a ascultarea, de a se rugarea, de a slujirea, de a naștere, de a nevoie, de a pricirea, de a mîncarea, de a înblare, de a plângerea, de a grăirea, de a se luptarea; de a își decarea, de a ne încchinarea, etc.

Gerundiul: vorovinde, gătăndu, cătăndu, șezîndurea, măincîndu, măingăindul, veselinduse, păindu, fu ducinduse

5). **Lexicul.** Pentru evidențiere deplină a tuturor particularităților comune, dăm o listă de principalele cuvinte ce vin mai des în cele două texte. Cetitorul din analiza fugitivea a bogatului material lexical va rămâne, credem, convins pe deplin că Varlaam ieromonahul de la Secul — autorul Leastviței e același, cu Varlaam mitropolitul, — autorul Cazaniei.

A

acasă
 pre acasăs
 acel
 aceluia
 acest
 acestăra
 acestuia
 aceasta
 acicia
 fiindū—
 aciiș
 „ tinse
 aciișū
 acmu
 aenum
 acină (a)
 te aciuedzī
 ad
 adul
 aduluň
 (iaduluň)
 adăinc
 diintradăinculă
 adamant
 adaogă (a)
 adaogă
 de-a adaogerea
 adâvăsi (a)
 adâvăsi avuția sa
 adâvăsise
 adevără
 adevără
 adeveri
 adeveare
 aduce (a)
 eu adus
 de nu larehi a-
 dusă
 adună (a)
 nu adunareți
 află (a)
 veri afla
 agghelü
 agonisi (a)
 de a o agonisirea

agiotoriulă
 agneț
 agnețuluř
 agünge (a)
 veri agünge
 agûdú
 aiave
 la aiave
 ajută (a)
 sil ajută (eu)
 alaltă
 alalți
 alalții
 alaltele
 alăute
 alege (a)
 de vrea hi alesă
 alergă (a)
 veri alergă
 aliînzui (a)
 aliînzucescă
 aliînzuе
 alt
 altui
 altuia
 cartea alții liînbi
 șâltjia
 amâgeul-una alții
 amâgei una alția
 amâgeei
 amâgulire
 amente
 an
 ai
 (30 ai,
 40 ai
 70 ai)
 andesine
 änima
 întränima
 apuca (a)
 de-a apucarea
 aoreă
 apâră (a)
 de nu nare apâră
 apropiâ (a)
 nu vă apropiareți

arăpea
 arată (a)
 să și arate
 armăsie
 ” sălbateca’
 spre oameniloră
 de „ lui nu te
 socoteaște
 armăși (a)
 armășeaște
 arumi (a)
 ascultă (a)
 de-a ascultarea
 ascultoiu
 ascultoiulă
 ascultoi
 ascultoiloră
 mai ascultoi
 neascultoiulă
 ascuță (a)
 de-a ascuțirea
 așeaș
 cineș
 asemâna (a)
 asemănăindute
 ásin
 asinulă
 aslam
 a lă cu—
 aslamurile
 astreină (a)
 vă astreinată
 atinsură
 atitea
 altitea gloate
 al tătea fii
 atuînci
 atuîncilă
 austrul
 avea (ă)
 mă avuiu
 Avvacum
 azbuchă

B

ba ba-ba
balamut

balamuții	bunătâcioșii	căinel
balamuția	C	pre căinel
bătrăni (a)	căei că	cătrânsu
au bătrânit	căei că	cătrânse
becesnicu	cădea (a)	cătruâva
beria (a)	să și mai în grea	căt
de-a beria	cadzâ	cătui
bezhojnic	vâ câdzută	cătuii
bezbojnicului	de-a câdereea	celu
regheon	de-a cădiaria	celuia
bezdnă	cădî (a)	celora ce
bezdnelorū	lui Dmndzău	cepâtura
bezmâlire	cain	întru cepâtura
birui (a)	câle	cerca (a)
bișugă	calea	de-a cercare
bișugul	camâta	cerceta (a)
blăstăma (a)	camâtai	să cearcete
veri să blastâm	camatnic	ceriu
blăzni (a)	camatnicul	ceriurului (sic)
blăzniia	camatnicilor	certa (a)
blăzneaște	camatnicile	de-a certarea
blăznească	camenă	ceșcu
să ne blăznim	zeace miș de	întruin ceșcu
blăznirei	camene de	un ceșcu
blemați	galbeni	într'o mică de
blemați	cânta (a)	ceasă
boiarin	veri căntă	cetate
boiarii jidovești	caotă (a)	cetătei
boiarinului	caotă	cetăeanu
boinicu	căotându	cetăeani
boinicul	căpin	cetăeanilor
un—întrarmat	în căpină	chema (a)
bolnavul	cătrâ căpin	are hi chemat
bolniță	cariu-carii	chervâsarie
bolniceariulu	carii mândriei	chervâserie
bozi	carte-cărți	chiaru
bodzilor	cărțile	mai chiar din
brâcamente	carte de la înpâ-	mai cheară
bucină	ratul	chinui (a)
bucuroșu	cârtulari	samă chinui
bucuroși	cârtularilor	chüparosului
bueci (a)	căruias	ciudesă
bueciră țarinile	în căreașt	ciudese
buecie	în careașt	ciudesă
buiacilor	căsaș	ciumili (a)
buiuguirea	căsiuță	ciumileaște
buiuguit	cătea orea	ciumilitura

ciuînpoi	curteanu	diinsul
ciumpoi	curteanilor dom-	diinse
clătitoriu	nești și boerești	dicătoriu
clèvete	custa (a)	diregătoria
coiuſu	să custe în mul-	dobândi (a)
colună	ti ai	erai dobândit
sâlbatecă	de cust	dobăndit
colunii	va custa	doi
condeiul	cutremura (a)	ai doii
coșpinișe	mâ cutremură	a dóa
covâſitul	cuvântul	de doaâ ori
crâvi (a)	D	doaw
crâveaște	dăințui (a)	doaa
crâvire	dăințu aște	dosadă
crediința	dănaoara	dosada
veri creade	daori	dosâdzi
de nare hi cre-	deaistvie	dosâdzilor
dzutu	deaistvui (a)	dosâdzile
cruia (a)	deaistvui aște	dosâdi (a)
„cu cuțitele	decâsăi (a se)	dosâdescă
cuconescă	deapoiulu	dosâdiia
cui	decicicie	dosâdita
tuturor cui	decicii	drăštine
cuiburi	deciceaciiia	cu
(viezunii)	(vezi aciciu)	drăštinele
cuînpână	demâineată	drăštinile
cuînplită	despuitoriu	în dărštine înb
cuînplete	despuitoarea	răcatumam
cumpliciunea	desvâta (a)	drăz
cumoară	desvetiadză	dulei (a)
curabie	desvâtată calea	andulei
curabia	desveasti (a se)	dupuns
curabiei	dezveastem	dvorbi (a)
cure (a)	nu se va desveaște	dvorbăscă
am cură	de păcatele sale	dvorbitoare
să cură	dezvâcură de	dzua
să curâm	veșmentele	dzule
am cursă	deusebi	dzeuâ
cursără	E	
curâre	diîn	Eghüpetur
curundă	diîns	elul
curârea	diîns	eilul
curârea	dins	Endiction
curâria	diînse	(an nou)
ape curâtoare	dinsa	eresa
curâți (a)	dinse	ereticul
de a curâtirea		

eretici
ești (a)
nu eșireti

F

face (a)
făcă
sare hi făcut
vrei face
de-a facerea
făinina
fameni
fărăme
farmaci
farmaci
fărămăcătorii
fartuvul
făt-fată
oare făt
oare fată
feredeu
feredeul
feriință
feriinței
festocă
fi (a)
sintă
simtomă
un fireți
fuset
ficiavirea
filosofă
filosofe
filosóful
flama
flegmă
fămăcioșii
fluera (a)
de-a fluerarea
foale
folosi (a)
nu veri folosi
fotă
frămsetă
främseții
främturi

frăținisău
fricatul

G

gâci (a)
gâciia
gâcîn i
gădine
găndi (a)
găndia (eu)
găndi eu
dea gindirea
găndu
gănduriloră
găinfitura
gărbovă
gărbovă
găta (a)
găteatdză
gătă
ni să gătiadză
să să hie gătat
gătată
gătăți
gătăndu
găvozdi (a)
găvozdeaște
găvoazdele
găvoazdeloră
genuinchă (a)
genunchi
îngenuinchă
genune
genunea
ghizdavă
gice (a)
a dzice
gice
gicem
gicea eu
să gică
să gici,
să gicem
va gice
vom gice
veri gice

vor gice
giudeca (a)
nu giudecareți
giungheri
giunghetoriu
giupâneasă
glăsi (a)
glăsirea
glăsindu
glăsiți cu mene
gomon (domon)
gomonul
grâi (a)
de-a grâirea
eu grâia
mă grăită voi
greși (a)
de-a greșirea
de nare hi gre-
șită
sai greși
griji (a)
nu vă grijiret
grozâvi (a)
fiind grozăvită
grozlivă à
hieră „
grătanul
grătanulai

H

halucă
la halucă
hănsari
hărățul
hărățiloră
harnică
vrea hi harnică
hatmă
herbe (a)
hiarbe
hicimăsie
hicimăsiă
hicimăsiia
hicimăsiile
hi (a)
nare hi

nare hi fostū	îndirepta (a)	voi nu înțeleaset
hi mi are voia	de a să îndireptarea	învâță (a)
să le pui	înfruntarea	de-anvâțarea
hierâ	îngăduință	nu învâțareți
hieri	înghiînpoasă	învia (a)
hierbente	înghiînpoși	au înisu
hierbinți	înghiîti (a)	de are învie
holdă	de-a înghiîtirea	șau înisu
holdele plăvițe	înnălță (a)	șare învia
hórcițâ	de a se înnălțarea	iscodi (a)
hotnogŭ	înpărți (a)	de a iscodirea
hotri (a)	înpărți	iscușenie
hotreasă	învidecare	iscușenii
hrătie	de a învidearea	ispoveadă
hrătia	înpliciunea	cu ispoveade
hulpe	înompomciș	ispravnicu
hulturulă	înompomcișă (a)	ispravnici legători
I		
Iairă	înprumută (a)	istrăvi (a)
Airă	înprumuteadză	istrăvăscu
iAiră	înpuțiciune	istrăveaste
iaIru	înpuțiciunile	istrăvi
Iairu	însâma (a)	să nu istrăvesti
ice	înscorțoșă (a)	îștelii (a)
idolă	se înscorțoșadză	săi îștelească preale
idoliloră	întoarce (a)	lau îștelită
ileu	mâ intorsă	după cei îștelii
îmă (امă)	să sare și întoarce	itrós
îma	înramă (a se)	toacă de—
îme	se înramă	iușoră
îmă	întra (a)	mai iușorii
îmăsa	vrea intra	iușură (a)
îmele	întreba (a)	ei să iușureadză
îmămea	de al întrebarea	iușuriare-a,
înblă (a)	de a ne întrebarea	izmeni (a)
de-a înblărea	întrănimă	să izmenisă podoaba obrazului
încetită	întrapă	izmenit
încetiți	întunecă (a)	J
închină (a)	întunecadză	jecui (a)
de a ne închinarea	întunearece	jecuiralău
încinge (a)	de svenți	jestocă
veri încinge	dă talanți	mai jestocă
ai încisu	(zeci de mii)	vracă jestocă
încinse	înțeleage (a)	
îndeînmnată		

duhovnicie	jes-	ne luptă	mâriia ta ;— sa
to e u		săi lupte priinș	mâșcoiu
barbati jestoci		simtemū luptați	măscărici
jestocia		nusū luptați	mâscâri (a)
jidoveaște		luptare de a se	fu măscâritu
jicie		luptarea	măța :
în jitiiia			pre șoarece
jitniță			mâdză
jrătvă			mâzdele
jura (a)			măzdi (a)
nu jurareți			măzdirâ
L			mâzdariu
lăngoare			measera
lanțujelū			measeriloru
cu lanțuje			meserâtate
lăuda (a)		cum are hi —	meserâtatea
de a mă lăudarea		magherulū	meserâtătei
leacă		magherului	meserniță
nice leacă		magnitulū	meșterșiugă
leagănu		magnitului	metiutea
cu leagene		mâhăi (a)	metiuitei
leașnicu		mâhăescu cu mâna	mitiutelü
leșui (a)		mătńca (a)	micșitura (a)
leșuescă trupului		vom mătńca	micușuireadză
lepte		de a mătńcare	milcui (a)
libut		mătńcăndū	a fi milcuită
liinba		măingăia (a)	mirezmi (a se)
liinbiei		de a măingăiare	te mirezmazi
liubovulū		măingindulū	iselü
lontru		măingăiuoasă	miscitoră
diin lontrulū		măingăru	mișclâtate
diin lontru		doi maingiri	misclâtataea
lua (a)		mânăintulu	mortă
de a luarea		prea —	nare hi mortă
veri lua		mâine	moșneană
are lua		poimâne	moșneană
ne are la		Mamonu	moșnenia
lucra (a)		mamonulu	Moisi
de a lucrarea		mâniecie	muiare
lucru		mânăstire	muînci (a)
lucrure		mânăstirei	muri (a)
lucroiu		mândru	să va sare și muri
lumeanu		să'hi mânéră	
lumeani		mare	N
lunavu		mârii	năduvă
lunavi		mări (a)	năltarea
uptă (a)		de a mărire	nameastnică

nameastnicii	ocâiți	orâșanu
nastavnicu	ocâită	orâșeanilor
nastavnicului	ocără (a)	orbă
naște (a)	ocărăia	ostoi (a)
de a nașterea	ocei (a se)	să ostoi mânii
neduință	ne oceimă	să ostoi zavistica
neîduință	mă oceiu	ostroumiiia
nejdui (a)	să oceiaște	oteți
mă nejduescu	oceință	svenții 318 oteți
neobrâjeniia	oceință	otrocă
neputiinciosu	oceinței	cei trei otroci
neputiță	ocian	
nescăre	iaste	
nesciu	ocină (a)	
de are da nesciu	ocina	
nestidită	ca să ocineză	pace
neștine	ocinătoriu	păcei
nevodă	ocinătoriu	paișgulă
nevoi (a)	ocinați	pâine
de a nevoirea	va ocină	pâinei
nevoiintă	ogoră (a)	păindune
novonăcialnicu	ogorăte	păindui
năcialnicilor	olofire	să le păe
nuără	om	părăia
nuări	ome	pâinjini (a)
numerele	o oame	pâinjiniră
nus	omât	pâlițe
nusu	omili (a)	cu —
cu nusul	să omiliră	păncaci
cu nușii	omilință	pănâicea
O		
oaâle	omilinței	pâpriștea
obicină	ondoire	iaste 100 de stă-
obidă	onpărat	ingeni
obidelor	unpărat	pârâsi (a)
obidui (a)	op	o pârâsia
obiduim	opcă	pârâsiciune
să obidui	opcă	pârată
să obiduiră	op câsafie	un pârat
oblastiia	oprealiste	onpărat
oboră (a)	opusti (a)	pâriintele
obrâcniucu	să ne opustimă	parte
obrocă	opusteaste	înbe pârțile
luoră—	săi opustesți	toate pârțile
ocâi (a)	optul	pâscâliile
	al opt l	pâscarii
	oră	pas
	de toate orele	pas suindute
		pasi de vinde

pasi fiul meu	pleavilă	pravila împlea
pasi mai în tradân cū	pleană	preadanii
pasi sănătoasă	plașcă	pretutindirea
pasi de vesteaste	în plașcă leru-	pregiur
pase la besearecă	salimlenească	—dinsa
pâsați destrâjuiti	platose	preluingu
pâsați la dănsii	plearia	preobrăzi (a)
patru	întru —	preobrâzeaste
al patrul	pobedi (a)	o preobrăzi
patrânsi	pobedi	preobrăzască
peaniîngulă	pocă	preobrăzită
luâ 2 peaniîngi	pocău	preobrăzitură
peavețu	eu nu putea,	preobrăzire
pedepsi (a)	nu leare hi pu-	preobrăzitoriu
să pedepsescă	tută face	o preobrăziiia
pedestri	nare hi putută	prespre (pespre)
peîntru	poddanău	rău
pentrâsă	poddanică	dzi
pementescă	podvigă	samă trudită
pementești	podviguilă	preveaghe (a)
peri (a)	podvignici	să preveaghe
periuu	dvigui (a)	priciavă
pesti (a)	popodviguiliu	pricepe (a)
pestescă	pohâtă	eu pricepia
pesteaște	pohtaci	prici (a)
pesti	pohti (a)	să priciască
nem pesti	nu pohtireți	priceaște
veri pesti	polză	priceastasă
nu pesti	fără—de	de a pricirea
pestitori	polzui (a)	priînsă
pestitoare	să poldzuiască	priînsu
petreace (a)	poldzuiască	prinsele
eu petrecia	să polzui	prilăsti (a)
eu petrecea	să-i polzuescă	au prilăstitu
picioarele	pomecișu	deau prilăstitu
pietoare	în pomciș	pre Adamă
plâinge (a)	ponoslui	fu prilăstitu de
plăgu	ponoslua	șearpe
de-a plângeria	poruînbă	primejda
nu plângereți	poslanie	primejde
veri plânge	poslanii	pripăculă
plângăindă	poslușanie	pripăculă
plâsul	poslușaniiia	pristaniște
plâvițe	povesti (a)	pristaniște
plevițe	vom să povestim	pristavă
pleavi (a)	pravilă	procleți (a)
		procleteaște

săi proclētimū	răschirâ (a)	scărândiveaște
veri să proclē-	răschiri	teai scărândivită
tești	răschirim	scárbi (a)
provideanie	răspuînde (a)	nu scâbi reți
adecâ ști ce	răspuînșiu	nu vă scrăbireti
va fi înainte	răspuînsu	schimosită
provideți	eu răspunșu	schitauîu
provodi (a)	are răspunde	schitaci
provodiră	rîstigni (a)	schitace
prozovlivă	sare hi răstignită	mai schităiu
oameni prozo-	rîtează	schituci
vlivă	rîteazele	schizmi (a)
pugoră (a)	razdreașăscă	să schizmăscu
sâ pugoară	resăjdenia	schizmirea
pugoră	róa	scoate (a)
pune (a)	ruga (a)	scotă lă
nu punereti	de a se rugarea	scoposu
de șare pune	de a nu se ru-	cu scoposî
puștie	garea	scuînpă
puștua	rrea	scuînpe
putredi (a)	rreale	scumîpe (sic)
putrediră	rreapede	sfitocă
putredeaste	rumânească	sfitoacele
putredoare	rușina (a)	sigeatâ
putregiune	să vrea rușină	sigeate
puținelă	S	sigeta (a)
puținea		veri sigetă
puță	sămâștenie	simtem
puțu	săprotivă	simtemă
R		sine
ribda (a)	în săpotriva	ca și sine
vom riddă	sat	siînge
rîcodelie	unsatam cumparat	siîngelă
raftă	sâatura (a)	sireapă
rafturi	nâ sâturâm	sireapulă
râintuna (a)	săvai	lupi sireopi
săi râintune	săvăi-săvăi	sirepi (a)
râintună piastra	săvai să leare să	sirepeaște
rîmâinea (a)	face	să sirepăscu
râmâine	săzdanie	sirerje
rîpsta	săzdaniia	slovesnicie
(clèvete)	scăpa (a)	slovesnicică
răpști (a)	că sai și scăpa	sluji (a)
rapști	scăra (a)	de a slujirea
amă răpști	scărând	smearină
	scărândivi (a)	smearină

smeareni	străinge (a)	șchiopi gios
smearinului	străingū	șchiuopi
smili (a)	străingecivī	voiū șchiuopi
smilescū	strămurare	șchiopitū
socotințințâ	stranicū	din șchiopitū
spate	stranicī	cu șchiopitulū
pre spatele sale	stranicilorū	vor șchiuop̄
spemeentă (a)	stranici diin Na-	sprinși
să se spemen-	zaretū	șchipiia siinge
teadze	strânge (a)	șchipiindū singe
nu spämântareti	saři și strângē aur	școală
nu se spemen-	și săbor saři stân-	în școală
teadzâ	ge	ședea (a)
spodobi (a)	strânicī (a)	ședzândurea
spodobeaste	sau strânicitū cu	și
spodobitū	nušíi	șapoi
spodobiște	straste	ștercul
voiu spodobi	sventele straste	ști (a)
spre	strecnealā	cela ce nu ști
cădeare spre că-	sudariulū	veri să ști
deare	(mâhrama)	șveașnicū
un spre dzeace	sui (a)	șveașnică
sprinse	de a suirea	
spriși	sulinarū	
sräghis	pre sulinare	T
sräghiș	ducânduse apa	tămplă (a se)
sräghiș	supăra (a)	tămplă
stâinge (a)	de-a supărarea	se va tăpla
stâge	nu supărareti	să-i sare tămpla
stâinsu	surupa (a)	să li sare tămpla
steincă	surüpâtē	tăingui (a)
steinca	suspina (a)	de a tăinguirea
steji (a)	veri suspina	tăndū
se stejiră	sväintū	tăndū plângē
stidi (a)	sväinta	tăndu răde
stidi	sventele	tărcavū
nu să stidescū	svärâma (a)	tărsină
să nu te stidestî	svärâmai	" de pârū
se stidiia	svärâma	tărsină
nu te veri stidi	svâtui (a)	tărsana
se stidiră	vor svâtui	tarul
stidiințâ		tarul păcatelorū
stidinduse		tăsteslavū
stoci (a)	șarulū	tată
se stoceaște	șarului	tătăinesâu
stârvi (a)	șchiopi (a)	teme (a)
de a le stârvirea		eu mă temia

S

nu vâ teamereți	uciseturi	varta
nu sare teame	ugodnicu	în vartă foarte
ticăiți (a se)	ugodnicilor	de demineață
ticăițeaște	uita (a)	vărteji (a se)
ticăiție	nu uitareți	sau vărtejite
tiinse	uliul	vărtuciosu
tiinsă	uliulu	vărtuciosii
titvâ	umegiune	vrătuciosu
tizul	umili (a se)	vățătoriu
tlăcui (a se)	nu vă umilitu	un vățătoriu
ză tlăcuaiște	un	văzdrăajnie
toacă	unedate	văzdrăizanie
trăndosu	uînparat	văzdrăajnic
trăpealivu	onpârat	vizdriji (a)
trăpealivî	uînge (a)	văzdrijască
treace (a)	să uîngâ	te veri văzdrârji
nare treace	urî (a)	văznesenia
trei	urliia bodzii	veatrilă
ai treii	” urşinice	vedea (a)
trezvi (a)	usnele	veri vedea
trezvască	ustnelor	veri să vedzi
trudită	uspățu	o vădzum
trufă	uzteni (a)	veni (a)
trufa lumie	ustenesescu	vrea veni
tunu	ușe	are veni
în tunure	intrușea inimie	veseli (a se)
tulburi	utärnie	veseliinduse
tunarecù	(utrenie)	viața
tvorețul	V	viața
tvoreț	va	viezunie
tvoreniaia	eum va	viezunii
T	văji (a)	vicleni (a)
teleptu	văjescu	de a viclenirea
un teleptu	vălășagulu	vigădui (a)
on teleptu	vălășagulu	vigăduia
teleni (a se)	vălușaguru	visteariul
telenisâ	vamâ	vlăhovnicu
tinea (a)	vame diin pă-	viăhovnicilor
vrea hi tînut	măntu în ceriu	vlastâ
țivli (a)	vamăș	voâ=voe
țivlia	vamășiu	voivodu
U	vamășiu	voivozii
uba	vâna (a)	voniciu
facă a uba	a vânat peaște	vonicul
să am a uba	să-l veneadze	vonicii
		voinic

vorovi (a)	Z	eu dziš
vorovinde	zăbăvi (a)	eu dziș
de a dvorbirea	nu zăbăvireți	de dziș
vraci	zăpodie	(v. gice)
vraciū	zăpodia Iordanu-	are dzice
vračiūlū	nuluň	cum are dzice
vrâciu	zaprâštenie	zid
vrâciui (a)	zaprâšteniia	zidulū
vrâcinescū	zapräeštñia	zidi (a)
vrâcovanie	zapreasťenie	zudit
vrâhovniečū	zbancá	zvititoriuł
vrâhovnicí	zdârăiate	zlobâ
vrâteju	zdrăjnicū	eâtâ—
in vrâteaje	zgâulū	zmäcina (a)
vrea (a)	zgaibâ	zmäcinaria
de verü vrea	zgaibele	zmiceale
are vrea	zice (a—)	
Vüthania		

FACULTATEA DE FILOLOGIE DIN BUCURESTI
BIBLIOTECĂ

